

УДК 78:061.2:37–55.62](477)“19”

DOI

ШЕРЕМЕТА ІРИНА

молодша наукова співробітниця відділу музикознавства та етномузикології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8484-2026>

SHEREMETA IRYNA

a junior research fellow at Musicology and Ethnomusicology Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8484-2026>

Бібліографічний опис:

Шеремета, І. (2022/2023) Освітньо-виховні ініціативи Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича (на прикладі Дитячої музичної студії Савелія Футорянського). *Українське мистецтвознавство*, 20, 17–27.

Sheremeta, I. (2022/2023) Educational Initiatives of Mykola Leontovych All-Ukrainian Musical Society (Exemplified by Saveliy Futoryanskyi Children's Music Studio). *Ukrainian Art Studies*, 20, 17–27.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ІНІЦІАТИВИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА ім. М. ЛЕОНТОВИЧА (на прикладі дитячої музичної студії Савелія Футорянського)

Анотація / Abstract

У статті висвітлено діяльність Дитячої музичної студії при Всеукраїнському музичному товаристві ім. М. Леонтовича (далі – ВМТЛ; Товариство), що існувала лише шість місяців у 1923 році. За допомогою архівних матеріалів і тогочасних періодичних видань реконструйовано хронологію подій, а також окреслено деякі навчальні дисципліни Студії. Особливу увагу приділено постаті Савелія Футорянського, який був ключовим педагогом і керівником Студії. Серед її співпрацівників також були Григорій Верьовка, Павло Тичина та Лідія Папарук.

Дитячу музичну студію було створено в рамках тогочасної культурної політики для розвитку музичної освіти, зокрема музичного виховання дітей і підготовки майбутніх музичних кадрів. Її навчальна програма передбачала два основні напрями: базову музичну підготовку (хоровий спів, музичну грамоту, історію музики, слухання музичних творів, ритмічну гім-

настику) та дитячу творчість (гру на фортепіано, диригування, ударний оркестр, театральні інсценізації, музичну, літературну та пластичну творчість). Студія сприяла всебічному творчому розвитку дітей, поєднуючи елементи музичної освіти та мистецької діяльності.

Основні педагогічні принципи С. Футорянського ґрунтувалися на вимогливому підході до музичного виховання, використанні високопрофесійних музичних творів, змістовно й музично відповідних для розвитку дітей, а також на застосуванні комплексного методу навчання. Він узяв на себе викладання більшості дисциплін Студії, зокрема музичної творчості, гри на фортепіано, слухання музики, музичної грамоти, а також спільно з Л. Папарук хорového співу. Саме С. Футорянському належала ідея створення дитячого музичного журналу. П. Тичина мав навчати дітей словесної творчості, а Л. Папарук – проводити музично-драматичні інсценізації. Вакантні посади інших викладачів Студії стали одним із чинників її подальшого закриття.

Хронологія діяльності Студії: 20 січня 1923 року С. Футорянський підготував «Докладну записку про Дитячу музичну студію», яка 11 лютого була попередньо затверджена президією Товариства. 24 лютого Футорянський представив концепцію Студії на загальних зборах ВМТЛ, де також було затверджено організаційне бюро. 28 лютого його офіційно призначено очільником Студії. У березні-квітні розпочато навчальний процес, а 1 травня відбувся перший (і, ймовірно, єдиний) концертний захід студійців. Водночас поглиблювалися фінансові труднощі, а також відчувався брак приміщення, педагогів та учнів, що зрештою призвело до припинення роботи Студії 29 серпня 1923 року за рішенням президії ВМТЛ.

Дитяча музична студія при Всеукраїнському музичному товаристві ім. М. Леонтовича була короткотривалою, але важливою спробою розвитку дитячого музичного шкільництва. Її закриття стало значною втратою для української музичної освіти, зокрема в частині експериментальних підходів до навчання дітей. Пропоноване дослідження сприяє глибшому розумінню специфіки розвитку музичної педагогіки в Україні, зокрема в 1920-х роках, та відкриває нові можливості для подальших наукових розвідок у цій галузі.

Ключові слова: Дитяча музична студія Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича (1923), музична педагогіка, дитяче музичне виховання, С. Футорянський.

The article highlights the activities of the Children's Music Studio at the All-Ukrainian Mykola Leontovych Music Society (AMSL), which existed for only six months in 1923. Using archival materials and contemporary periodicals, the chronology of events has been reconstructed, and some of the Studio's educational disciplines have been outlined. Special attention is given to Saveli Futorjansky, who was the key educator and head of the Studio. Among the Studio's collaborators were Hryhoriy Veryovka, Pavlo Tychyna, and Lydia Paparuk.

The Children's Music Studio was established within the framework of the cultural policy of the time to promote music education, particularly the musical upbringing of children and the training of future music professionals. The Studio's educational program included two main areas: basic music education (choral singing, music theory, music history, music listening, and rhythmic gymnastics) and children's creative activities (piano performance, conducting, percussion ensemble, theatrical productions, as well as musical, literary, and plastic arts). The Studio fostered the all-around creative development of children by combining elements of formal music education with artistic practice.

The main pedagogical principles of S. Futorjansky were based on a rigorous approach to music education, the use of high-quality musical works that were thematically and musically appropriate for children, and the application of a comprehensive teaching method. Futorjansky personally taught most of the Studio's subjects, including musical creativity, piano, music listening, music theory, and, together with L. Paparuk, choral singing. He was also the initiator of a children's music magazine. Pavlo Tychyna was assigned to teach literary creativity, and Lydia Paparuk was to lead musical-theatrical productions. Vacant teaching positions were one of the factors that ultimately contributed to the Studio's closure.

Chronology of the Studio's activities: On January 20, 1923, S. Futorjansky prepared the "Detailed Report on the Children's Music Studio," which was preliminarily approved by the Presidium of the Society on February 11. On February 24, Futorjansky presented the concept of the Studio at the General Assembly of the AMSL, where the Organizational Bureau was also approved. On February 28, he was officially appointed head of the Studio. Classes began in March–April, and on May 1, the Studio held its only concert. Financial difficulties, combined with a shortage of premises, teachers, and students, ultimately led to the cessation of the Studio's activities on August 29, 1923, by decision of the Presidium of the AMSL.

Although short-lived, the Children's Music Studio at the All-Ukrainian Mykola Leontovych Music Society was a significant attempt to advance children's music education. Its closure was a notable loss for Ukrainian music pedagogy, particularly regarding experimental approaches to teaching children. This research contributes to a deeper understanding of the development of music education in Ukraine, especially in the 1920s, and opens new avenues for further scholarly study in this field.

Keywords: Children's Music Studio of the All-Ukrainian Mykola Leontovych Music Society (1923), music pedagogy, children's music education, S. Futorjansky.

Вступ. У дослідженнях про українську культуру 1920-х років роль Всеукраїнського музичного товариства імені М. Леонтовича часто оцінюється надзвичайно високо. Такі оцінки, безперечно, відображають внесок Товариства в розвиток національного музичного мистецтва, однак існує небезпека перетворення їх на кліше, що може призвести до поверховості та навіть хибних висновків у наукових студіях. Це добре ілюструє випадок з оцінкою діяльності Дитячої музичної студії (далі – ДМС, Студія) при Товаристві. У двох різночасових працях останніх десятиліть дослідниця історії вітчизняної музичної педагогіки В. Шульгіна, побіжно згадуючи Студію, незмінно повторювала такий висновок: «Дитяча музична студія при Товаристві ім. М. Д. Леонтовича стала важливою науково-практичною лабораторією у галузі музичної освіти дітей в Україні у 20-ті роки. Практичні досягнення Студії слугували за основу для перспективних наукових досліджень» [14, с. 88; 15, с. 72]. Утім, якщо зважати на те, що Студія фактично пропрацювала лише близько шести місяців – від затвердження її концепції та багатообіцяючої програми в останніх днях лютого 1923 року до закриття наприкінці серпня того ж року через брак фінансування, педагогічних кадрів і учнів, – то такі наукові висновки виглядають перебільшеними і не узгоджуються з діяльністю освітнього підрозділу, що проіснував надто обмежений період часу.

Ця суперечність зумовила появу цього дослідження, метою якого є реконструкція діяльності Дитячої музичної студії з високою мірою вірогідності на основі максимально повної джерельної бази (архівні документи фонду № 50 ІР НБУВ [9; 10] та тогочасна періодика). Реконструйовано орієнтовну хронологію подій. На прикладі відомих музично-педагогічних розробок, доступних творцям осередку, з'ясовано особливості окремих навчальних дисциплін Студії, таких як «ритмічна гімнастика» та «слухання музики». Окрему увагу приділено майже невідомому нині Савелію Фурторянському, який був натхненником, керівником і найбільш діяльним педагогом Студії.

Виклад основного матеріалу. Дитяча музична студія продовжувала традиції, закладені ще педагогічною комісією Комітету пам'яті М. Леонтовича (попередника ВМТЛ) та розвивала музично-педагогічні ідеї Б. Яворського. Як слушно зауважила

В. Шульгіна, ця комісія спиралася на досвід педагогічної секції при Музичному відділі Головного управління мистецтв та національної культури УНР [14, с. 86]. Важливість музично-педагогічної діяльності була зафіксована вже в статуті Комітету, ухваленому на початку 1921 року. Одним із його пріоритетних завдань визначалося «підготувати кадри освічених музичних педагогів, діячів, диригентів, музик і др., для чого має право відкривати музичні класи, курси, школи, консерваторії та інші педагогічні заклади» [11, арк. 1]. Розвитком цієї стратегії стало заснування в 1923 році нового структурного підрозділу ВМТЛ – Дитячої музичної студії.

Безпосередньою появою ДМС завдячуємо четвірці молодих людей, передовсім енергійному та різносторонньо обдарованому музичному діячеві Савелію Футорянському, який пізніше став керівником Студії. У роботі йому допомагали Григорій Верьовка та майбутнє подружжя – Павло Тичина і Лідія Папарук. Спочатку вони згадуються в документах як ініціативна група, а згодом – як організаційне бюро Студії. Вочевидь Студію заснували не за вказівкою згори, а з ініціативи цієї молоді. Об'єднав усіх П. Тичина. У 1900 році, коли Л. Папарук і С. Футорянський тільки народилися, 9-річний Павло вже співав в архієрейському хорі при Єлецькому монастирі в Чернігові. Місцевий регент виділяв хлопця серед інших хористів та доручив йому навчати нотної грамоти новачків, до числа яких потрапив і майбутній хоровий диригент Г. Верьовка. А С. Футорянський був ровесником і близьким сусідом Л. Папарук по Новій Будові – одному з районів Києва. Саме в її домі квартирував П. Тичина, що сприяло їхньому тісному спілкуванню, приміром, спільним відвідинам концертів. Узагалі, на прикладі С. Футорянського і П. Тичини цікаво проявилася тема приятельських стосунків у мистецькому середовищі, які згодом перетворилися на спільні творчі проекти та / або вартісні твори мистецтва, однак ця тема частково виходить за межі представленої дослідження.

«Докладну записку» про план праці майбутньої Студії, з якої фактично розпочався відлік її нетривалого існування, С. Футорянський відкрив характерним епіграфом – ритуальною даниною ідеології – з відголосками марксистської теорії базису та надбудови, хитросплетінням індивідуального з колективним, обрисами «нової людини»: «Естетична культура є закінченням індивідуального і соціального розвитку людини» [9, арк. 1]. Натомість позбавленими ідейних барв були стратегічна мета ДМС – «музичне виховання дітей та підготовка працівників по музичній галузі мистецтва» [9, арк. 3] – і продумані завдання її роботи (у С. Футорянського вони чомусь названі «головними методами праці студії»):

- «1. Утворення мистецького оточення для дітей.
2. Студіювання мистецтва у всіх його формах (центр ваги – музична галузь мистецтва).
3. Розвій мистецької самодіяльності»

[9, арк. 1].

Установчий документ «Положення про Дитячу Музичну Студію при Т[оварист]ві ім. М. Леонтовича» [9, арк. 3] жорстко регламентував загальні нормативи життєдіяльності осередку. Як радянська влада визначала життя країни, так і керівництво ВМТЛ всеохопно контролювало новостворений підрозділ:

«II. Загальні положення

§ 2 Дитяча музична студія існує при Т[оварист]ві як автономна його одиниця.

§ 3 Керує справами Студії Рада, яка призначається Т[оварист]вом.

§ 4 Керовників та адміністраторів обирає Рада, а затверджує Т[оварист]во.
§ 5 Прилюдні виступи Студія робить з відома Т[оварист]ва.
§ 6 Зноситься Студія з органами влади та громадськими установами через Т[оварист]во.

§ 7 Студія подає Т[оварист]ву щомісячні звіти своєї діяльності.

III. Склад Студії

§ 8 До Студії можуть вступати діти, яким минуло 9 років.

§ 9 Прийом та виключення членів Студії переводиться Радою.

§ 10 Кількість членів Студії не обмежена.

IV. Права та обов'язки членів Студії

§ 11 Навчання в Студії провадиться безплатно, але з свого боку члени Студії повинні одвідувати всі години праці, крім того вони обов'язково беруть участь в прилюдних виступах Студії.

V. Кошти Студії

§ 12 Кошти Студії складають з: а) субсидій Т[оварист]ва і б) прибутків від платних виступів і добровільних внесків.

§ 13 Порядкує коштами Студії Рада.

§ 14 Рада подає раз на місяць грошові звіти Т[оварист]ву.

VI. Ліквідація Студії.

§ 15 Студія може бути ліквідована лише по постанові загальних зборів Музичного Т[оварист]ва ім. М. Леонтовича.

§ 16 В разі ліквідації Студії всі її кошти та майно переходять до Музичного Т[оварист]ва ім. М. Леонтовича»

[9, арк. 3].

Варто окремо звернути увагу на фінансове становище Студії, яке згодом стало офіційною причиною її закриття. Навчання в Студії було безкоштовним. Її фінансування планувалося здійснювати за рахунок субсидії Товариства, а також прибутків від платних виступів та добровільних внесків. Першочергова діяльність Студії вимагала значних фінансових витрат: передбачалося облаштування сцени для виступів, придбання концертних костюмів та гриму для дітей, а також закупівля низки музичних інструментів для ударного оркестру (малі літаври, малі барабани, металофон, ксилофон, дзвіночки, трикутник). Делікатний С. Футорянський, коли складав кошторис Студії, навіть не зазначив статті витрат на заробітну плату викладачам [9, арк. 5]. На початку своєї діяльності Організаційне бюро отримало від Товариства субсидію в розмірі 100 крб [9, арк. 2]. Інформації про інші фінансові вливання не збереглося, що, очевидно, свідчить про їхню відсутність.

Остаточний план роботи Студії (в архіві ВМТЛ збереглося два варіанти) засвідчив прагнення організаторів надати дітям якомога більше можливостей для реалізації їхнього творчого потенціалу. Студія мала стати чи не ідеальною музичною школою, яка розвивала б логічне музичне мислення, широкий музичний кругозір і слуховий багаж, а також формувала різноманітні творчі навички:

«План праці Дитячої музичної студії.

Вся праця студії розбивається на два головні відділи:

I відділ основний:

1) хорový спів (народні пісні в найкращих хорových обробках (2, 3 і 4 голосні розкладки) і художні твори (українських, російських та инш. композиторів);

- 2) музична грамота на основі хорового співу (сольфедж. читання нот, елементи теорії, елементи ладового ритму, елементи голосоведіння і музичних форм);
- 3) історія музики (ознайомлення з історичним розвитком української та всесвітньої музики);
- 4) слухання музики (ознайомлення із зразками фортепіанової, камерної, симфоничної та оперової літератури);
- 5) ритмічна гімнастика (елементи основного, простого і складного ритму).

Після праці по I відділу на протязі приблизно 2-х місяців починається праця по II відділу.

II відділ – дитяча творчість:

- 1) гра на фортепіано (колективне навчання);
- 2) диригування хором;
- 3) ударний оркестр;
- 4) диригування оркестром;
- 5) інсценіровки;
- 6) творчість музична (композиція мелодій то що);
- 7) творчість словесна (композиція поезій то що);
- 8) творчість пластична (малювання, ліпка, рух);
- 9) дитячий мистецький журнал»

[9, арк. 7].

Із прообразу штатного розпису Студії, складеного С. Футорянським [9, арк. 4], видно, що він узяв на себе викладання більшості навчальних дисциплін: музичної творчості, гри на фортепіано, слухання музики, музичної грамоти, а також хорового співу (спільно з Л. Папарук). Згодом до цих напрямків додався б іще дитячий музичний журнал, ведений силами вихованців Студії, адже ідея його створення належала саме С. Футорянському, котрий також плідно виступав у пресі як музичний критик. П. Тичина мав навчати дітей словесної творчості, а Л. Папарук – проводити з ними «інсценіровки» – невеликі музично-драматичні постановки. Посади викладачів інших дисциплін залишилися вакантними, що стало одним із чинників закриття Студії. (Дивно, що серед них залишилися вільними і фахові предмети Г. Верьовки – «диригування хором» та «диригування оркестром».)

У Студії підхід до дитячого музичного виховання був більш ніж вимогливим. Високі педагогічні принципи її керівника С. Футорянського яскраво відобразилися в його рецензії на дві збірки – співанок і пісень з іграми – для дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку. Залишмо осторонь закономірну ідеологічну барву публікації, натомість звернімо увагу на фахові критерії, за якими С. Футорянський оцінював ці музично-педагогічні посібники: «Метро-ритмічний матер'ял збірників підбрано настільки невдало, що він не може мати ніякого значіння для виховання ритму. Мелодичний матер'ял нецікавий і не має музично-виховуючого значіння. Бідно, невдало зроблено ладово-контрапунктичну обробку пісень (на великий жаль в короткій газетній рецензії не маю змоги навести словесні й нотні приклади). Коли ми кажемо про гри зі співами, то уявляємо, що в основі такого збірника мусить полягати акордний метод [тут: комплексний. – І. Ш.]. В другому з тих збірників, які ми розглядаємо цього акордного методу нема: до збірника входять гри більш чи менш вдалі яко гімнастичні вправи (до речі їх теж взято із старих збірників) та пісні майже всі такого ж роду, які попришивано до гри в більшості невдало, в де яких місцях

досить безглуздо. <...> В усякому разі ми не можемо рекомендувати збірники для вжитку по різних дитячих установах» [12, с. 4].

Відомостей про перебіг студійного навчального процесу не збереглося. Утім, уявити окремі аспекти роботи ДМС сьогодні можна завдяки низці тогочасних публікацій із царини музичної педагогіки, зокрема тих, що невдовзі з'явилися в часописі ВМТЛ – журналі «Музика». Серед них – Н. Гольденберг «Дитяче музичне виховання як основа дитячої музичної освіти», С. Ананьїна «До вивчення музичного розвитку дітей та дитячої музичної здібності», Л. Хереско «Література для керівників музичного виховання дітей дошкільного віку» тощо. Зокрема, зі статті Н. Вольтер «Слухання музики» [5], однойменної з одним із навчальних предметів Студії, дізнаємося про проблему схоластичного вивчення музики, відірваного від реального звучання, що назріла на той час. Для її подолання було розроблено так званий метод слухання музики – ознайомлення з музичними закономірностями на основі ретельно підібраних композицій, що сприяло розвитку в учнів аналітичного музичного мислення, накопиченню багатого слухового досвіду і, зрештою, формуванню доброго мистецького смаку. Це планувалося робити на зразках «української та всесвітньої музики» [9, арк. 1].

Новаторським для музичної педагогіки того часу був також метод евристичної (в УРСР – музичної гімнастики) Е. Жака-Далькроза, про який ідеться в статті Л. Кулаковського «Ритмічна гімнастика Ж. Далькроза та її значення» [8]. Він також викладався в Студії і був спрямований на інтеграцію музики й руху, розвиток почуття ритму, координації рухів та музичної виразності через фізичну активність дітей. Цілком можливо, що у своїй роботі зі студійцями С. Футорянський використовував ще одну передову музикознавчу теорію – теорію ладового ритму Б. Яворського, учнем якого він був (адже опора на неї яскраво відчутна в тих його небагатьох музичних творах, що дійшли до нашого часу). Отже, у навчальному процесі Дитячої музичної студії поєдналися новітні музично-педагогічні концепції і досягненнями традиційної музичної освіти.

У пресі ВМТЛ розгорнуло промоцію новоствореної Студії, акцентуючи на новизні її творчо-педагогічного процесу. Першим про неї відгукнувся М. Грінченко в журналі «Червоний шлях»: «Останніми часами заклалася при Т[оварист]ві “Музична Дитяча Студія”, де переводиться спроба внести все нове, що існує в сучасній педагогіці, і саме в тій її царині, де маємо діло з мистецтвом у вихованні дитини» [7, с. 266].

Більш деталізованим виявився огляд музичного життя, представлений у «штатному» журналі «Музика»: «При Т[оварист]ві почала функціонувати Музична Дитяча Студія. Вона має за свою головну мету дати все нове, що дотепер здобула наука в музичному вихованні дитини. Тимчасом одкрито першу групу, де центр ваги – то хорівий спів в сполучці з ритмічними рухами. Спів-гра, музична творчість дитяча, пластичні вправи, дитячий оркестр і сполучення всіх оцих моментів у колективній творчості (сцена) – найближчі завдання в праці Студії. Разом із цим слухання щонайкращих зразків із творів класичної та сучасної музики (студійна робота і екскурсії по концертах), необхідні теоретичні й історичні пояснення доповнюють програму занять Студії» [2, с. 23].

У часописі «Нова громада» у збірному матеріалі «З українського культурного життя» було вміщено коротку інформацію про проведення першого (бо від початку роботи ДМС минуло заледве два місяці) публічного заходу силами учнів Студії:

«Дитяча Студія при т[оварист]ві ім. Леонтовича на перше травня впорядила в себе свято. Крім пісень, були інсценіровки С. Васильченка, М. Тополі та читання поезій Тичини» [3, с. 25].

У замітці в газеті «Більшовик», підписаній псевдонімом «Яф» (автором якої був рецензент часопису С. Футорянський), окрім ентузіазму керівника Студії, уперше знайшла відображення й матеріальна скрута цього підрозділу ВМТЛ. Брак коштів щораз гостріше позначався на навчальному процесі: «В музичній студії ім. Леонтовича робота весь час продовжується. Також працює дитяча музична студія, котра розроблює оперу-хвилинку “Осінь”. Через брак коштів лекції за останній час провадились не дуже регулярно» [16, с. 4]. Автором названого музичного твору був усе той же С. Футорянський, для якого педагогічна праця в Студії виявилася ще й майданчиком для власних творчих експериментів як композитора.

Отже, орієнтовна хронологія діяльності Студії:

– 20 січня 1923 року С. Футорянський підготував «Докладну записку про Дитячу музичну студію» із вивченням вузлових моментів майбутнього осередку, що 11 лютого була попередньо затверджена Президією Товариства [9, арк. 1];

– 24 лютого – Загальні збори ВМТЛ, на яких виступив С. Футорянський із доповіддю про концепцію утворюваної інституції [9, арк. 2], тоді ж було затверджено Організаційне бюро Студії у складі вищеописаної четвірки;

– 28 лютого С. Футорянський став офіційним очільником Студії [9, арк. 10];

– березень-квітень – у Студії «одкрито першу групу, де центр ваги – то хоролий спів в сполучці з ритмичними рухами» [7, с. 266].

– 1 травня – перший (і, вочевидь, єдиний) концертний захід, влаштований силами Студії, на якому були спів пісень, читання поезій П. Тичини та інсценізації С. Васильченка і М. Тополі [3, с. 25];

– упродовж усього піврічного періоду існування ДМС – наростання фінансових труднощів;

– 29 серпня – засідання Президії ВМТЛ, на яке Г. Верьовка подав доповідну записку із проханням призупинити роботу Студії до кращих часів: «До Президії Муз. Т[оварист]ва ім. Леонтовича. Заявляю, що після літньої перерви доцільно не розпочинати роботи дитячої музичної студії при Т[оварист]ві; причини: відсутність керівників по предметам навчання і мала кількість дітей (6–8 душ). Потрібно одкрити дитячу студію наново при новому складі співробітників, з'ясувавши місце діяльності. Член ініціативної групи Гр. Верьовка. 29 VIII 23 р.» [9, арк. 11]. Голова Товариства Ю. Михайлів своєю резолюцією задовольнив прохання Верьовки («Припинити працю в студії до сконструювання останньої» [9, арк. 11]);

– тоді ж С. Футорянський доповів про стан справ у ввіреному йому підрозділі (текст цієї доповіді не зберігся), і було вирішено «за відсутністю керівників, а також необхідного контингенту дітей – Студію на де-який час закрити» [10, арк. 5].

Мистецька преса й у цьому випадку не залишилася байдужою: «Щодо праці Дитячої музичної студії (її влітку цього року було закладено Т[оварист]вом), то через брак відповідних коштів та досвідчених керівників Т[оварист]вом ухвалено поставити цю працю у другу чергу й тимчасово роботу Дитячої Студії припинити» [4, с. 289–290].

Згодом в автобіографії, написаній для редакційного М. Грінченком «Словника українських музичних діячів», С. Футорянський не згадав про свою роботу в Дитячій музичній студії, як і оперу-хвилинку «Осінь», що її був скомпонував для тамтешніх

дітей. Очевидно, самовіддана праця в Студії стала для юнака-максималіста прикриттям і болючим досвідом розчарування та невдачі. Товариство, однак, прагнуло продовжувати роботу з наймолодшими, включивши до плану на 1923/1924 академічний рік пункт про «утворення Студії для музично-здібних дітей» [1, с. 40]. Та, якщо ми ретроспективно окинемо оком подальшу діяльність ВМТЛ, то побачимо, що дитячим музичним вихованням воно більше не займалося.

Висновки. Твердження В. Шульгіної, яке ми спростували на початку статті, має право на життя за умови невеликого, однак принципового перефразування: «Дитяча музична студія при Товаристві ім. М. Д. Леонтовича могла б стати важливою науково-практичною лабораторією у галузі музичної освіти дітей в Україні у 1920-ті роки, якби обставини – всередині і поза Товариством, – в яких їй довелося хвилинно функціонувати, були сприятливішими».

Студія було частиною загальних пошуків нових методів і форм роботи з дітьми, характерних для 1920-х років, і мала на меті створення сприятливого середовища для якнайкращого розвитку творчо обдарованих дітей. Однак амбітні плани ВМТЛ були перекреслені головною проблемою того часу – браком коштів. Це призвело до відсутності належного приміщення для занять із дітьми, нестачі кваліфікованих вчителів і, як наслідок, до малої кількості учнів. Якщо журнал «Музика» Товариство з усіх сил утримувало на плаву [13, с. 68], бо він давав змогу безпосередньо впливати на маси, то Студією було змушене пожертвувати. Інвестиції в освіту наймолодших є недешевими й довгостроковими щодо будь-якої окупності, оскільки вони поступово формують інтелектуальний і професійний потенціал суспільства, визначаючи його майбутнє. А Товариство, хоч і мислило далекоглядно й стратегічно, ледь зводило кінці з кінцями й потребувало швидких результатів діяльності.

Утім, дослідникам історії української музичної педагогіки варто спробувати пошукати історичні паралелі та діахронні зв'язки між короткочасною, але цінною освітньою ініціативою ВМТЛ – Дитячою музичною студією – та українським музичним шкільництвом надалі, що допомогло б повною мірою з'ясувати її ефективність та реальний внесок у його розвиток, адже це був яскравий інноваційний освітньо-виховний музичний осередок. Проте, як і чимало інших починань в українській історії, через несприятливі умови цей потенціал не був реалізований.

Джерела та література

1. [Б. п.] В Музичнім товаристві ім. Леонтовича. *Музика*. 1923. № 6–7. С. 40.
2. [Б. п.] В Музичному Т[оваристві] ім. Леонтовича. *Музика*. 1923. № 2. С. 23.
3. [Б. п.] З українського культурного життя. *Нова громада*. 1923. № 1–2. С. 25.
4. [Б. п.] Музичне товариство імені Леонтовича (допис). *Червоний шлях*. 1923. № 8. С. 288–290.
5. Вольтер Н. Слухання музики. *Музика*. 1924. № 4–6. С. 28–32.
6. Гольденберг Н. Дитяче музичне виховання як основа дитячої музичної освіти. *Музика*. 1924. № 1–3. С. 6–14.
7. Грінченко М. Музичне життя у Києві. *Червоний шлях*. 1923. № 2. С. 265–266.
8. Кулаковський Л. Ритмічна гімнастика Ж. Далькроза та її значіння. *Музика*. 1925. № 5–6. С. 209–214; № 7–8. С. 261–266.

9. Матеріали з приводу створення та закриття Дитячої музичної студії при Музичному товаристві ім. Леонтовича // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 50. № 762.
10. Протоколи засідань Президії Музичного товариства ім. Леонтовича за 1923, 1924 р. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 50. № 273.
11. Статут Комітету пам'яті Леонтовича // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 50. № 2.
12. Футорянський С. *Новые гусельки, дошкольный сборник для пения; Новый сборник игр с пением*. Москва : Госуд. издательство, 1923. [Рецензія на видання.] *Більшовик* 1923. 3 листоп. № 250. С. 4.
13. Шеремета І. Музична періодика Всеукраїнського музичного товариства імені М. Д. Леонтовича: сторінки історії. *Студії мистецтвознавчі*. 2018. Чис. 1. С. 65–74.
14. Шульгіна В. Д. *Українська музична педагогіка: підручник*. Київ : НАКККіМ, 2016. 264 с.
15. Шульгіна В., Яковлев О. Музична школа в національно-освітньому просторі України (20-ті роки ХХ століття). *Вісник Прикарпатського університету: Мистецтвознавство*. 2008. Вип. XII–XIII. С. 65–73.
16. Яф. [Футорянський С.] Музичне т[овариств]во ім. Леонтовича. *Більшовик*. 1923. 12 серпня. С. 4.

References

1. ANON. In the Leontovych Music Society. *Music*, 1923, no. 6–7, pp. 40 [in Ukrainian].
2. ANON. In the Leontovych Music Society. *Music*, 1923, no. 2, pp. 23 [in Ukrainian].
3. ANON. From Ukrainian Cultural Life. *New Society*, 1923, no. 1–2, pp. 25 [in Ukrainian].
4. ANON. Leontovych Music Society (Correspondence). *Red Way*, 1923, no. 8, pp. 288–290 [in Ukrainian].
5. VOLTER, Nataliia. Listening to Music. *Music*, 1924, no. 4–6, pp. 28–32 [in Ukrainian].
6. HOLDENBERG, Nadiia. Children's Music Education as the Basis of Children's Music Instruction. *Music*, 1924, no. 1–3, pp. 6–14 [in Ukrainian].
7. HRINCHENKO, Mykola. Musical Life in Kyiv. *Red Way*, 1923, no. 2, pp. 265–266 [in Ukrainian].
8. KULAKOVSKIY, Leonid. Jaques-Dalcroze's Rhythmic Gymnastics and Its Significance. *Music*, 1925, no. 5–6, pp. 209–214; no. 7–8, pp. 261–266 [in Ukrainian].
9. *Manuscript Institute of V. Vernadskyi National Library of Ukraine*. Fund 50, Unit of issue 762: Materials on the Establishment and Closure of the Children's Music Studio at the Mykola Leontovych Music Society [in Ukrainian].
10. *Manuscript Institute of V. Vernadskyi National Library of Ukraine*: Fund 50, Unit of issue 273: Minutes of the Meetings of the Presidium of Mykola Leontovych Music Society for 1923 and 1924 [in Ukrainian].
11. *Manuscript Institute of V. Vernadskyi National Library of Ukraine*: Fund 50, Unit of issue 2: Statute of the Leontovych Memorial Committee [in Ukrainian].
12. FUTORIANSKIY, Savelii. "New Guselky, a Preschool Singing Collection; New Collection of Games with Singing. Moscow: State Publishing House, 1923. [Review on the Edition]. *Bilshovyk*, 1923, November, 3, pp. 4 [in Ukrainian].
13. SHEREMETA, Iryna. Musical Periodicals of the All-Ukrainian Mykola Leontovych Music Society: Pages of History. *Researches in Fine Arts*, 2018, no. 1, pp. 65–74 [in Ukrainian].
14. SHULHINA, Valeriia. *Ukrainian Music Pedagogy: A Textbook*. Kyiv: National Academy of Culture and Arts Management, 2016, 264 pp. [in Ukrainian].

15. SHULHINA, Valeriia, Oleksandr YAKOVLEV. The Music School in Ukraine's National Educational Space (1920s). *Bulletin of the Precarpathian University: Art Studies*, 2008, issues 12–13, pp. 65–73 [in Ukrainian].

16. YAF [Futoriianskyi, Savelii]. "The Leontovych Music Society". *Bilshovyk*, 1923, August, 12, pp. 4 [in Ukrainian].

Конфлікт інтересів

Авторка не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

Отримано / Received 20.06.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 30.11.2023 р.